

WOA canon diversiteit

Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam

WOA canon diversiteit

Om in eenduidige terminologie te spreken over diversiteitsvraagstukken en de populatie op onze scholen hebben we de begrippen gedefinieerd zoals we die in onze onderwijs- en onderzoekspraktijk willen hanteren. Deze canon komt voort uit ons gezamenlijk gevormde theoretisch kader en de visie op diversiteit. Dit is de begripsformulering tot zover we in de Werkplaats Diversiteit zijn gekomen. We pretenderen niet dat deze canon volledig is. Het idee is dat deze aangevuld en aangescherpt blijft worden, ook aan de hand van gezamenlijke inzichten die opgedaan worden in de andere WOA projecten.

In ons spreken en schrijven over diversiteitsvraagstukken, persoonlijke en groepsverschillen en de populatie op scholen willen we zo concreet mogelijk refereren naar hetgeen we bedoelen en generalisering voorkomen (we vermijden daarom termen als 'witte en zwarte school' en 'allochtoon, autochtoon'). Ook hanteren we een benadering waarin de kracht en potentie van diversiteit benadrukt wordt of het streven hiernaar centraal staat en willen we de (pro)actieve rol van actoren in de onderwijscontext in relatie tot diversiteit met ons woordgebruik benadrukken. We besloten daarom bijvoorbeeld 'recht doen aan diversiteit' en 'kansen' in onze dialoog op te nemen (en uitdrukkingen als 'omgaan met diversiteit', 'omgaan met verschillen', en 'onderwijsachterstanden' niet te gebruiken).

A

Achtergrond

Wanneer we naar achtergrond van iemand refereren (bijv. 'de achtergrond van deze leerling') verwijzen we daarmee naar de (vermeende) identiteit van het gezin en/of de familie van deze leerling. Het is een brede verwijzing: bijvoorbeeld naar etniciteit -etnische achtergrond-, geboorteland -afkomst-, migratieachtergrond of sociaaleconomische status -sociale achtergrond-. De dialoog over wat de ander belangrijke aspecten van zijn/ haar 'achtergrond' vindt en hoe hij/ zij deze zelf benoemt is belangrijk.

B

Bevorderen van gelijke kansen

'Bevorderen van gelijke kansen' is het tegengaan, opheffen of minimaliseren van ongelijkheid die er tussen verschillende sociale groepen in het onderwijs, en breder in de samenleving bestaat. In de Werkplaats Diversiteit wordt 'het bevorderen van gelijke kansen' vaak samen genoemd met 'recht doen aan diversiteit', en 'inspelen op diversiteit', 'rekening houden met diversiteit' en 'uitgaan van diversiteit'. De laatste vier uitdrukkingen verwijzen vooral naar het handelen in specifieke situaties op micro niveau, terwijl 'bevorderen van gelijke kansen' de institutionele en sociaal-maatschappelijke ontwikkeling op meso en macroniveau betreft.

C

Cognitie

Bij cognitie gaat het om hoe iemand denkt en leert. Als het om diversiteit en cognitie gaat, gaat het om verschillende capaciteiten van individuen en specifieke leerbehoeften die voortkomen uit bijvoorbeeld dyslexie, onderprestatie, intelligentie, leerstijlen en meerbegaafdheid (Severiens, 2014).

Cultuur

Cultuur is alles wat mensen samen maken en betekenis geven. Woolfolk, Hughes en Walkup (2013) definiëren cultuur als: "kennis, waarden, houdingen en tradities die het gedrag van een groep mensen richting geeft en hen in staat stelt om alledaagse 'problemen' in hun leefomgeving op te lossen" (p. 185). Deze kennis, waarden, houdingen en tradities worden overgedragen aan volgende generaties. Zo delen bepaalde groepen mensen een cultuur en het daarbij horende cultureel erfgoed. 'Culturele groepen' kunnen onder andere gevormd worden rondom regio, etniciteit, ras, religie, gender, sociaaleconomische status (Woolfolk, Hughes en Walkup, 2013). Een individu kan deel zijn van verschillende culturele groepen. De identificatie met een bepaalde culturele groep kan dynamisch en veranderlijk zijn (zie Ghorashi, 2010).

Dialog

Dialog is een gesproken of geschreven conversatie tussen twee of meer personen. In de filosofie wordt dialog beschouwd als een beproefde manier om gesprekken aan te gaan en tot gezamenlijk onderzoek te komen. Er vindt in dialog interactie plaats tussen individuen met verschillende perspectieven, waarbij de vertellers er naar streven elkaar te begrijpen (Leygraaf, 2008). Het doel van dialog is niet de ander te overtuigen, maar te begrijpen: "het vertrouwd raken met het anders-zijn van de ander." (Plessner in Leygraaf, 2008, p. 6).

Discriminatie

Discriminatie is het, op basis van vooroordelen, onrechtvaardig behandelen (in woord en daad) van mensen die behoren tot bepaalde sociale groepen in de samenleving. Terwijl het bij vooroordelen gaat over opvattingen, gevoelens en emoties gaat het bij discriminatie dus om daadwerkelijke handelingen en uitingen (Woolfolk, Hughes, & Walkup, 2013).

Diversiteit

Diversiteit betekent verschil, verscheidenheid. Diversiteit in een samenleving gaat over verschillen tussen sociale groepen én over verschillen tussen individuen. Deze verschillen worden bijvoorbeeld gevormd door aspecten als sociaaleconomische status (waaronder inkomen en opleidingsniveau) etniciteit, cultuur, religie, taal, leeftijd, sekse en seksuele oriëntatie en de maatschappelijke betekenis die aan deze verschillen wordt gegeven. Verschillen tussen individuen worden daarnaast ook door andere identiteitsdimensies gevormd (denk bijv. aan cognitieve verschillen, persoonlijkheidskenmerken, specifieke ondersteuningsbehoeften en talenten).

Diversiteits-sensitief handelen

Diversiteits-sensitief handelen houdt in dat er bij het vormgeven van het handelen in het onderwijs zowel oog is voor verschillen tussen sociale groepen als voor verschillen tussen individuen. In het handelen wordt recht gedaan aan verschillen en ingespeeld op de dynamieken die in de (onderwijs)praktijk rondom deze verschillen kunnen ontstaan.

Etniciteit

Etniciteit is een sociaal-culturele identiteit die een bepaalde groep mensen of een aantal bevolkingsgroepen verbindt en waarmee mensen zich identificeren of geïdentificeerd worden. Meestal gebeurt dit op basis van veronderstelde gemeenschappelijke geschiedenis, afkomst of overeenkomst. Denk aan: religie, taal, eten en andere culturele gebruiken die mensen met elkaar delen. Etnische identiteiten zijn niet statisch maar kunnen veranderen in tijd en zijn afhankelijk van context. De dialog over wat de ander belangrijke aspecten van zijn/haar etnische identiteit vindt en hoe hij/zij deze zelf benoemt is belangrijk.

F

Funds of Knowledge/ kennisbronnen

Funds of knowledge verwijst naar de kennis en vaardigheden die leerlingen buiten school opdoen (Volman, 2012; Moll, Amanti, Neff & González, 1992). In de Funds of Knowledge theorie wordt gesteld dat deze kennis en vaardigheden, vooral van leerlingen uit minderheidsgroepen, vaak in het onderwijs onzichtbaar blijven. Om die reden wordt ook wel gesproken over verborgen kennisbronnen van leerlingen. Theorieën over het werken met Funds of Knowledge benadrukken dat het voor de schoolse ontwikkeling, met name van leerlingen uit minderheidsgroepen, van belang is deze verborgen kennisbronnen in het onderwijs te ontdekken en te benutten.

G

Gender

Bij gender gaat het om bepaalde eigenschappen en gedragingen die in een bepaalde cultuur beschouwd worden als passend voor mannen of vrouwen. In maatschappijen met een genderdichotomie (man/ vrouw) verwijst gender identiteit naar hoe en in welke mate iemand zich identificeert met man-zijn, vrouw-zijn, beide of geen van beide. We gebruiken ook wel de term genderrol om aan te geven dat het hier om gedragingen en eigenschappen gaat en niet om biologische verschillen. Hierin onderscheiden we gender van sekse (Woolfolk, Hughes & Walkup, 2013).

I

Identiteit

Elk individu en elke groep heeft een identiteit. (Het vormen van) identiteit gaat gepaard met een (persoonlijk of groeps-) gevoel van identificatie met een bepaalde groep of bepaalde groepen (denk bijvoorbeeld aan gender, etniciteit of een bepaalde beroepsgroep). Identiteiten zijn niet statisch maar kunnen veranderen in tijd en zijn afhankelijk van context. De dialoog over wat de ander

belangrijke aspecten van zijn/haar identiteit vindt is belangrijk.

Inclusief onderwijs

Een school biedt inclusief onderwijs als de school alle leerlingen verwelkomt onafhankelijk van hun achtergrond, karakteristieken of speciale zorgbehoeften en in de behoeften van al deze kinderen voorziet. Een inclusieve school ziet verschillen als verrijking. De cultuur van een inclusieve school is er een waar iedereen zich mee kan identificeren en waarin diversiteit binnen en buiten de organisatie positief gewaardeerd wordt. De wrijving en spanning, die ook kan ontstaan in de diverse context, worden in inclusief onderwijs niet uit de weg gegaan, maar juist benut door schoolmanagement en leerkrachten (Radstake, z.j.). Inclusief zijn impliceert dan ook openstaan en blijven voor continue doorontwikkeling en vernieuwing (de Oliveira Andreotti, 2014).

M

Meertaligheid

We spreken van meertaligheid als een persoon meerdere talen spreekt.

Migratieachtergrond

“Iemand met een migratieachtergrond is een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Er wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie). Iemand die in Nederland is geboren en van wie beide ouders ook in Nederland zijn geboren, maar van wie ten minste één van de grootouders in het buitenland is geboren, telt het CBS als een persoon met een Nederlandse achtergrond. Deze groep wordt ook wel aangeduid als de derde generatie.” (CBS, z.j.)

Multiperspectiviteit

Het begrip multiperspectiviteit gaat over het verkennen van onderwerpen, kennis en

historisch en cultureel erfgoed van een bepaalde gemeenschap vanuit meerdere perspectieven. Door leerlingen te laten reflecteren op kennis, onderwerpen en cultureel erfgoed van anderen in het verleden en heden, kunnen zij leren betekenis te geven aan gebruiken, tradities en identiteiten van anderen in andere contexten en/of tijdsperiodes (zie bijv. Grever, 2012; Grever & van Boxtel, 2014).

Perspectiefwisseling

Perspectiefwisseling is het inleven in de standpunten en belangen van een ander. Het kunnen wisselen van perspectief draagt bij aan het creëren van wederzijds respect. Het hebben van wederzijds respect is belangrijk om positief om te kunnen gaan met elkaar, ook al zijn de levensoriëntaties verschillend en onverenigbaar (Guttman in Pauw, 2013).

Pluriforme samenleving

"Een pluriforme samenleving is een samenleving waarin mensen leven met verschillende culturen, tradities, geaardheden, etnische factoren en leefstijlen." (Wikisage, z.j.).

Racisme

Racisme is het idee dat mensen op basis van uiterlijke verschillen tussen groepen mensen, bijvoorbeeld in huidskleur en haartype, gerangschikt kunnen worden als superieur en inferieur ten opzichte van elkaar (zie bijv. Jhally, 2010; Woolfolk, Hughes & Walkup, 2013). Racisme krijgt vorm in denken en handelen. Het hebben van racistische vooroordelen is niet natuurlijk, maar aangeleerd en geïnternaliseerd en wordt vaak (onbewust en onbedoeld) doorgegeven (Essed, 1991; Soeterik, Hanna, Öztemir, 2019).

Religie

"Een meestal al eeuwen lang bestaand stelsel

van verhalen, rituelen en gedragsvoorschriften, gebaseerd op een geloof in een God, of Goden, en meestal ook in een bovenaards voortbestaan na de dood." (Cultureelwoordenboek.nl, z.j.).

Sekse

Bij sekse gaat het om biologische verschillen tussen mannen en vrouwen (Woolfolk, Hughes & Walkup, 2013). Geslacht is een andere term die hiervoor wordt gebruikt. We onderscheiden sekse en geslacht van gender.

Single story

We spreken van een single story, of een enkel verhaal, als we slechts vanuit ons eigen perspectief en aannames naar de wereld om ons heen kijken (Chimamanda Adichie, 2009). Vanuit dat 'enkele perspectief' versimpelen we de realiteit om deze voor onszelf begrijpelijk en hanteerbaar te maken. Dit doen we constant en vaak onbewust. Dit is niet altijd problematisch. Echter, wanneer het om ons (onbewuste) beeld en denken over andere mensen gaat, in interacties waar vaak ook nog verschillende machtsposities bij komen kijken, kunnen enkele verhalen het recht doen aan diversiteit belemmeren en tot onbegrip en een gevoel van uitsluiting leiden.

Sociaaleconomische status

Bij sociaal economische status gaat het om de feitelijke gegevens over opleiding en inkomen die maken dat iemand tot een bepaalde sociaaleconomische groep behoort (bijv. 'de hogere opgeleiden' of de 'lagere inkomensgroep') (Woolfolk, Hughes & Walkup, 2013). Ook wordt verwezen naar 'hogere' of 'lagere' sociaal economische status, waarbij dan gegevens over inkomen en opleiding samen worden genomen.

Sociale klasse

Bij sociale klasse, ook wel sociaal milieu, gaat het om sociaal maatschappelijke status en toegang tot macht/ meer invloedrijke posities

in bepaalde sferen in de samenleving. Vaak is deze toegang gerelateerd aan inkomen en/of opleidingsniveau. Ook kan het bij sociale klasse gaan om hoe individuen zelf toegang tot macht ervaren (Woolfolk, Hughes & Walkup, 2013). Als het om sociale klasse gaat dan gaat het ook vaak over (verschil in) toegang tot/contact met de verschillende (culturele) bronnen zoals musea, muziek, film, theater, (lokale) geschiedenis, erfgoed en natuur. Bij sociale klasse gaat het dus niet zozeer over feitelijke gegevens zoals het behoren tot een groep met een hoger of lager inkomen of een hoger of lager opleidingsniveau.

Stereotypen

Een stereotype is een overdreven clichématig beeld van een groep mensen dat vaak niet (volledig) overeenkomt met de werkelijkheid (Woolfolk, Hughes, & Walkup, 2013).

Superdiverse bril

Iemand hanteert een superdiverse bril als deze persoon oog heeft voor de combinatie en samenhang van kenmerken van leerlingen (de superdiversiteit in onze contexten, de variëteit aan verhalen). Denk bijvoorbeeld aan geslacht, sociale klasse, etniciteit, religieuze oriëntatie, maar ook individuele kenmerken als bijvoorbeeld leefstijl, karakter, leerstijl, specifieke ondersteuningsbehoefte en motivatie. Kijken door een superdiverse bril zou nodig zijn om onze didactische en pedagogische praktijk op verschillen tussen leerlingen af te stemmen (Crul et al., 2016).

Superdiversiteit

Het begrip superdiversiteit verwijst naar de toegenomen diversiteit in de achtergronden van mensen in de (middel)grote steden. Een context is superdivers als: 1) de oudere meerderheidsgroep(en) niet meer de (kwantitatieve) meerderheid vormen, 2) meer dan 3 etnische minderheidsgroepen naast elkaar leven, 3) er naast etnische diversiteit een verscheidenheid in andere kenmerken aanwezig is (Crul et al., 2016). Niet alle buurten en scholen in een superdiverse stad zijn ook superdivers. Het gaat bij superdiversiteit om een toename

van verschillende etnische achtergronden en herkomstlanden van groepen migranten, maar ook om de interactie tussen etnische achtergrond en andere achtergrondvariabelen die bepalen waar, hoe en met wie mensen leven. Het gaat om arbeidsmigranten, studenten, gezinshereniging met echtgenoten en andere familieleden, asielzoekers, tijdelijke, ( ) of ongedocumenteerde migranten, nieuwe burgers etc.' (Severiens, 2014, p. 5).

Vooroordelen

Een vooroordeel is een irrationele, niet op feiten gebaseerde, generalisering over iemand of een hele groep mensen. Een vooroordeel bestaat uit opvattingen, gevoelens en emoties die kunnen leiden tot een discriminerende manier van handelen. Vooroordelen kunnen zowel positief als negatief zijn (Woolfolk, Hughes, & Walkup, 2013).

